

pravde, Shakespearea, in Adyja; pred seboj pa v kozmični megli nova tisočletja, nove Babilone, oceane. V blazni naglici drvi vse mimo — ali pojó hallelujo ali žalni psalm? Sam pa stoji s peresom ob strani, dokler ga Trenotek ne bo uničil. »Strt se zahvaljujem Jehovi: | Da se vendar mi ne zlomi palčje pero, | to je Tvoj največji čudež!«

Osnovna značilnost Pavlovih pesmi je njih živi odnos do življenja: zajete so iz njegove sredine in oblikujejo ga. Njegova kritika življenja, bodisi da je izpoved lastnega čuvstva ali ne, ni pesimistična, marveč vedno gradi. Beseda mu je trda in udarna, kadar sodi in kadar poziva na delo in spremembo. Moč pesnikovega sloga je — kakor že v prvi zbirki — v metafori in prispodobi. Tu je prinesel Pavel toliko novega, da je po pravici vzbudila ta stran njegove pesmi veliko presenečenje. Te odlike pa so večinoma vklenjene v jezikovne posebnosti jezika, v katerem piše, tako da so sploh neprevedljive ali pa izgube v prevodu svoj blesk.

Posrečeno opremljeno knjigo sta okrasila Csébi Pogány István in Andor Lóránd. Vilko Novak

ZAPISKI

Iz kronike Doma in Sveta od 22. IV. 1937 do 2. IV. 1938

Dne 22. aprila 1937 je izšla prva (dvojna) številka DSv-a za leto 1937. (Jubilejni letnik.) Obsegala je 128 strani. Članka »Premišljevanje o Španiji« (spisal E. Kocbek) KTD kot založnik ni moglo odobriti. Prosilo je gg. urednike, naj napako popravijo. S tem se je pričelo usodno obravnavanje. Kdor bere obojestranske dopise, ki so si hitro sledili, dobi vtis, da ni šlo več za Španijo, ampak za pojmovanje uredniške svobode do KTD-a. KTD je želelo imeti vpogled v verskokulturne članke DSv-a, preden bi se natisnili; predlagalo je urednikom, naj bi se dobil način, da bi KTD moglo zadostiti svoji soodgovornosti. Do sporazuma ni prišlo. Uredniki so smatrali — tako se zdi — zahtevani predvpogled kot omejevanje uredniške svobode. KTD je poudarjalo, naj gg. uredniki pomislijo, kaj je prava svoboda: neodvisnost od neupravičenih vplivov, od nerednih človeških strasti, in da je tem večja, čim bolj se uveljavlja v kraljestvu duha. —

Ta spor je zelo bolel tudi rajnkega nadškofa dr. Jegliča. Po stiškem g. opatu je dobil v roke dotedanjo korespondenco obeh strank. Pazno je vse prebral, nato pa pisal gg. urednikom DSv-a prisrčno pismo, čigar natančni odtis je poslal tudi KTD-u. Mislimo, da smemo glavne točke iz pisma tu prepisati. Vsak bo lahko uvidel, da je res šlo samo za vprašanje uredniške svobode in odgovornosti KTD kot založnika.

V Stični, dne 15. 5. 1937.

Uredništvu revije »Dom in Svet«

v Ljubljani.

»Pred seboj imam prepis dopisa predsednika KTD z dne 9. 5. na uredništvo Vaše revije, in Vaš odgovor z dne 13. 5.

Glavno vprašanje v obeh dopisih se suče okoli zahteve, naj bi se KTD-u omogočil vpogled v članke »Doma in Sveta«, da se ne bi kaj

napačnega, neresničnega v njih trdilo. Uredništvo pa to zahtevo naravnost odbija. Zato postoji nevarnost, da bi potrebna revija prenehala izhajati.

Ker ta zadeva ni le osebna, ampak vseslovenska, se drznem uredništvu nekoliko misli sporočiti.

a) Uredništvo, pa tudi vsak pisatelj gotovo želi, naj bi bili vsi članki popolnoma korektni in resnični. Zato ne bi smeli nasprotovati nazorom in resnicam razodetja božjega, kakor ga katoliška Cerkev oznanja. Kar se tiče objave zgodovinskih dogodkov, morata pisatelj in uredništvo želeči, da je poročilo o njih objektivno resnično, ne pa na temelju strankarskih, največkrat lažnivih podatkov.

b) Da bo tej zahtevi naravne pameti pisatelj zadostil, ali ga ne bo nekaj gnalo, da bi vsaj bolj kočljive članke izročil dobremu in dovolj izobraženemu prijatelju, naj jih prečita, presodi in svoje utemeljene opazke poda? Pameten pisatelj jih bo rad in hvaležno sprejel in uvaževal. To ni sramotno, ampak modro. Zato čitamo v predgovorih važnih in učenih razprav, kako je skrbni pisatelj svoje delo dal v oceno učenim tovarišem in se jim zahvaljuje za trud pri pregledu in za razne popravke, ki jih hoče uvaževati. Vsak pameten mož ve, da »ad prudentiam pertinet docilitas«.

c) Zato ni poniževalno ne za pisatelja ne za revijo DSV samo, ako KTD želi vpogled v članke, ki se bodo natisnili, in se uveri o njih objektivni resničnosti. Ima pa KTD tudi neko naravno pravico do tega vpogleda, ker z velikimi denarnimi prispevki omogoča izdajo revije DSV-a. Saj mora vendar vedeti, za kaj tolike vsote troši, da li so članki vredni podpore ali ne...

Upam, da bo uredništvo moje predložene misli blagohotno sprejelo in uvažilo. Bilo bi mi žal, ako bi škofijstvo moralo avtoritativno vmes poseči.

Na žalost pa se je to moralo zgoditi.

V juniju je Ljubljanski škofijski list prinesel tole izjavo gosp. škofa dr. Gregorija Rožmana:

Ljubljanski škofijski list, 1937, str. 114: Edvarda Kocbeka članek »Premišljevanje o Španiji«, ki je objavljen v Domu in Svetu, 1937, str. 90—105, je po vsebini in obliki zmožen vzbuditi v čitateljih krivične sodbe o katoliški cerkvi in mržnjo do nje. Stavek: »Vse herezije in odpadi so bili navadno očita dejanja, duhovno junaštvo prepričanih ljudi, ki se po svoji vesti odločajo za večjo in boljšo resnico,« je, kakor je zapisan, popolnoma zmoten in nasprotuje stališču in nauku katoliške cerkve.

V Ljubljani, dne 2. avgusta 1937.

† Gregorij,
škof.

Dne 28. septembra 1937 so vsi trije gg. uredniki pismeno sporočili KTD-u, da od uredništva DSV-a odstopijo. Z uredniki pa so bili solidarni tudi mnogi odlični sotrudniki DSV-a.

Dom in Svet je bil s tem, tako smo se bali vsi, v svojem jubilejnem letu pokopan.

Z dnem 31. decembra 1937 je KTD razposlalo naročnikom DSV-a tole obvestilo:

»Dom in Svet smo izdajali kot revijo literarno-estetske smeri, s pomembnimi uspehi. Ko je pa revija šla na druga polja, je prinesla brez opazke tudi trditve, ki niso več v skladu z načeli Katoliškega tiskovnega društva (KTD). Iskali smo poti, kako bi mogli revijo vzdrževati, pa tudi zadostiti svoji soodgovornosti, kateri se ne moremo odreči; a doslej se nam ni posrečilo. Zato se po aprilski številki (od 22. aprila 1937) ni natisnila nobena številka več.

Trudili pa se bomo vendarle, da DSV čimprej spet izide; ni pa nam za zdaj še mogoče povedati, kdaj.«

Nastopilo je novo leto 1938. Druga leta nas je v začetku januarja pozdravil nov letnik DS-a, letos pa so bile še št. 3—10 na dolgu. O nadaljevanju se še zmerom ni nič vedelo. Stari prijatelji revije s KTD vred so bili po pravici žalostni.

Medtem je KTD dobivalo od raznih strani pozive, naj čimprej kaj ukrene, da DSV spet izide. Nekdo je sporočil: Leta 1934. je pisal v knjigi »Katholische Leistung in der Weltliteratur der Gegenwart« dr. Jože Pogačnik v članku o katoliški književnosti pri Slovencih, da je Dom in Svet »vodilna literarna revija Slovencev, ki je doživela že 46 letnikov«; kako naj se ta vodilnost ujema s sedanjim mrtvilom?

Nekdo drugi pa je KTD opozoril, kako so še l. 1935 katoliški Hrvatje z občudovanjem gledali na naše leposlovne uspehe. V brošuri »Na goru Gospodnju«, obsegajoči anketo o hrv. katoliški književnosti (Zagreb, 1935), čitamo na str. 38.: »U najbližji blizini ima (kat. hrv. publika) odličan primer Slovenaca... Slovenci su žrtvovali i sve više žrtvuju golemo blago materijalnih dobara za literarno stvaranje svojih predstavnika u književnosti... Zato nije ni malo čudnovato, da je slovenska katolička književnost u svim disciplinama na velikoj visini i da ni za korak ne zaostaje za onom liberalaca i marksista, a ne bih pretjerao, kad bih ustvrdio, da ih i nadvisuje artistsčkom vrijednošću, sadržajnom aktualnošću i dinamičkom dipozicijom.« Takó! In kaj naj si o nas danes, po treh kratkih letih izza one pohvale, mislijo, ko naše glavne literarne revije ni več?

Medtem so se jeli oglašati sotrudniki, stari in novi. Treba je bilo pa dobiti urednika. Pa kako, kje? Ta in oni, ki bi bil res sposoben, je odločno odklonil — iz solidarnosti s prejšnjimi uredniki. Sam se seveda nihče ni javil.

Tedaj je neki za list zelo zaslužen gospod omenil, da bi podpisani, ki je bil že l. 1918 in 1919 v oni zmedi časov urednik, morda tudi zdaj to za prvo silo prevzel.

Podpisani je res sprejel, a samo pod pogojem: da si stari in novi sotrudniki še v teku tega leta in čimprej iz svoje srede urednika izvolijo in ga KTD-u predložé. KTD je ta pogoj sprejelo.

Začasni urednik dobro vé, da je zdaj urejevanje neprimerno bolj kočljivo in težko ko pred 20 leti, ko je bila pozornost vse drugam obrnjena.

V sporazumu s KTD je sklenjeno: še pred veliko nočjo naj izide št. 3./4., potem do decembra še št. 5.—10. Kot 9. in 10. številka bo izšlo obširno kazalo za vseh 50 letnikov. Imelo bo že samo veliko literarno vrednost. Tako naj bi se zaključil petdeseti (jubilejni) letnik — v dveh letih, 1937 in 1938. Z novim letom 1939 pa naj bi se pričel 51. letnik.

Novi urednik lojalno priznava, da je precej gradiva za št. 3. in 4. našel že stavljenega, pa ne še urejenega. Bevkova črtica Bajtar Mihale se tu zaključi, dr. A. Trstenjaka razprava se bo prihodnjič, g. St. Cajnkarja »Potopljeni svet« pa ostane torzo, ker nam na našo pismeno prošnjo ni poslal tretjega in četrtega dejanja. — Dr. Ivan Pregelj nam je bil obljubil črtico za veliko noč; žal je medtem obolel. DSv mu od srca želi skorajšnjega ozdravljenja!

Prav posebno nas je razveselilo pismo našega uglednega pisatelja Franceta Bevka iz Gorice. Ker prav za prav izraža vse, kar tudi novi urednik v tej uri čuti in misli, naj priobčimo dobesedno vsaj en del:

Gorica, 25. marca 1938.

»... Novice (da bo DSv zopet izhajal; op. ur.) sem se razveselil. Bilo mi je že bridko ob misli, da bi bila revija, ki ima za seboj tako lepo tradicijo, ki sem ob nji rasel in se razvijal, in ki je v zadnjih dveh desetletjih in več obogatila naše slovstvo za marsikatero delo, za vedno pokopana. Bržkone s sedanjo rešitvijo ne bodo vsi zadovoljni, toda moje mnenje je, da je vsaka rešitev boljša ko nobena. Četudi bo morda sedanja generacija po večini stala ob strani, bo vsaj pokolenje, ki pride za nami, imelo svojo streho, da se tako izrazim. Prav zaradi tega, da bo ta streha ostala ohranjena bodočim talentom, sem pripravljen sodelovati s svojimi najboljšimi močmi... Ako bo DSv revija, ki se bo razen z leposlovjem bavila le z umetniškimi problemi (jaz bi opustil vsako ideološko prerokanje, ki se ne tiče zgolj umetnosti) in bo izhajal redno, ne le vsake kvatre, si bo kljub morebitni skromnosti kmalu pridobil novih prijateljev in naročnikov.«

Tem lepim besedam bi samo željo pristavili: Dal Bog, da se to zgodi!

KTD je pri pogajanju z bivšimi uredniki večkrat poudarilo svojo soodgovornost, ki jo ima pred Bogom. Krepko podčrtava to odgovornost tudi beseda in opomin našega Prevzvišenega v Ljubljanskem škofijskem listu z dne 30. januarja t. l., ki se glasi:

»Tudi pri nas upošteva kritika skoraj izključno le estetsko stran umetnine, globlje ne posega. In vendar je estetska stran le ena, so še druge, povsem enakovredne strani, ki se pri popolnem in pravilnem presojanju umetnine ne smejo prezreti. Umetnino moramo presojati tudi po tem, kakšno spoštovanje kaže do vrednot, ki so nam in našemu občestvu svete. Umetnine, ki priznanim vrednotam občestva nasprotujejo, jih zanikajo, sramotijo, za to občestvo niso umetnine, pa najsi

nosijo najsjajnejšo estetsko obliko. (Prim. Dr. Cornelius Schröder O. F. M.: Katholische Buch- und Literaturpflege v Mayerjevem zborniku, Lebendige Seelsorge, Herder 1937.)

Knjiga, ki našo mater, katoliško Cerkev, žali, sramoti, za nas katoličane nima značaja umetnine in je nikdar imeti ne more, pa četudi jo kritika z zgolj estetskega vidika visoko ceni. Če nas zaradi tega razglašajo za reakcionarne in ozkosrčne, nič zato. To nas ne sme premotiti, da bi proti svoji vesti in proti resnici trobili v rog, ki ni katoliški. Opozarjam pri tem še posebej na »Instructio Supremae S. Congregationis S. Officii de sensuali et sensuali-mystico litterarum genere« iz leta 1927 (AAS. XIX, 186—189), ki svari pred »katoliško« literaturo, ki čutnosti, strastem in nekemu lascivnemu mysticismu služi. Prevodi raznih zbirk, ki pri nas izhajajo, niso vsi v tem pogledu brezgrajni. Vsak, ki pošteno misli, pa četudi ne sprejema katoliškega stališča v presojanju umetnin, se mora strinjati z načelom, da umetnost, ki sramoti in ruši нравne in verske vrednote naroda, nobenemu narodu potrebna ni, da torej ni nobene kulturne škode, če take umetnosti nima oziroma jo odklanja.«

† Gregorij,
škof.

Temperamentne besede: »Knjiga, ki spomin moje matere sramoti, zame ni tvor lepote, ampak sramote« (antiteza: Kunstwerk — Schandwerk!) je prvi zapisal literarni zgodovinar Josef Nadler (Literaturgeschichte der deutschen Stämme und Landschaften, 4 Bde., 1930) in od njega jo je sprejel gori navedeni p. Schröder, ki še dalje izvaja: »Kakor skušnja kaže, se doslednost in načelnost Cerkve glede knjige tudi mnogim katoličanom še vedno zdi preokorela, neudobna in nesodobna; prav glede knjige nočejo nič vedeti, nič slišati o ‚cerkveni vezanosti‘, o domnevnem omejevanju svoje svobode.« »Moder vzgojitelj« — tako nadaljuje — »bo svojim katoličanom večkrat in ne samo na dan ‚dobre knjige‘ povedal in pribil, da je prava svoboda in zrelost to, če se katoličan iz osebnega prepričanja in prostovoljno priznava kot sina Cerkve in se čuti živega člana vernega občestva, četudi ga stane žrtev... Sploh, kako — vprašuje — se da škodljivi vpliv sodobne literature preprečiti? Samo ena pot, eno sredstvo je: boriti se je treba zoper brezizbirno, nekritično branje s temeljitim literarnim šolanjem.« (Ib. str. 306.)

Končno še k gori izrečeni besedi o svobodi v kraljestvu duha: Ko prideta Vergil in Dante iz Pekla pod Goro očiščevanja (Purgatorio), vpraša varuh tega kraja Katon Utičan (ki v življenju ni bil prenesel padca republikanske svobode): »Po kaj je prišel tale (Dante) semkaj?« In Vergil odgovori: »Libertà va cercando« (svobodo išče), t. j. svobodo od vsake neurejene strasti, napuha, slavohlepja, zavisti..., česar se bo v goro idoč očistil. V teh treh besedah vidijo mnogi bistvo vse Divine Commedie. Jože Debevec, urednik